

Οἱ Βιβλικοὶ δρόμοι τῆς Κανονικῆς Οἰκονομίας (Ἡ σχέση Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ Καινῆς Διαθήκης ὡς πρόδρομος κάθε μεταγενέστερης κανονικῆς ἐξέλιξης καὶ ἀνάπτυξης)

A. Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἡ Τετραλογία τοῦ Νόμου (*Torah*)

ΠΔ-1 «Νόμος» τῆς Ὑπακοῆς - Ἀδάμ (Γεν. 2, 15-17)

ΠΔ-2 Νόμος τοῦ Αἵματος - Νῶε (Γεν. 9, 4)

ΠΔ-3 Νόμος τῆς Περιτομῆς - Ἀβραάμ (Γεν. 17, 9-14)

ΠΔ-4 Νόμος τοῦ Σαββάτου - Μωϋσῆς (Ἐξ. 20, 8-11)

B. Καινὴ Διαθήκη καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς Τετραλογίας τοῦ Νόμου (*Torah*)

ΚΔ-4 Κατάργηση τοῦ Νόμου τοῦ Σαββάτου ← Ὁ Κύριος (Μκ 2, 27-28)

ΚΔ-3 Κατάργηση τοῦ Νόμου τῆς Περιτομῆς ← Ἀποστολικὴ Σύνοδος (Πρξ 15, 5-29)

ΚΔ-2 Κατάργηση τοῦ Νόμου τοῦ Αἵματος ← Ἀπόστολος Παῦλος (Ἐβρ. κεφ. 9-10)

ΚΔ-1 Μεταμόρφωση τοῦ «Νόμου» τῆς Ὑπακοῆς → «Νόμος» τῆς ἀγάπης (Μθ 22, 34-40· Ρωμ. 13, 10)

Οι Βιβλικοί δρόμοι της Κανονικής Οικονομίας
(Ἡ σχέση Παλαιάς Διαθήκης (ΠΔ) και Καινῆς Διαθήκης (ΚΔ)
ὡς πρόδρομος κάθε μεταγενέστερης κανονικῆς εξέλιξης και ανάπτυξης)

«Ἡ Ἐκκλησία σέβει τε και τιμᾷ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας
ὡς ἄνωθεν κατενεχθέντας θείους χρησμούς, **τῶν θείων Εὐαγγελίων οὐκ ἔλαττον,**
ἐπεὶ κάκεινα πηγαὶ τούτων ἀτεχνῶς και ῥίζαι καθέστηκεν».
(Ματθαῖος Βλάσταρις, “Σύνταγμα κατὰ στοιχείον”, ἐν *Σύνταγμα ΡΠ*, τ. 6, σελ. 3).

«Αὕτη ἡ βίβλος [τῶν Ἱερῶν Κανόνων] εἶναι ἡ μετὰ τὰς ἁγίας Γραφὰς ἁγία Γραφή,
ἡ μετὰ τὴν Παλαιὰν και Καινὴν Διαθήκην **Διαθήκη**.
Τὰ μετὰ τὰ πρῶτα και θεόπνευστα λόγια, δεύτερα και θεόπνευστα λόγια.
Αὕτη ἐστὶ τὰ αἰώνια ὄρια, ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν...».
(*Πηδάλιον*, “Προλεγόμενα”, σελ. 1στ’).

«Περὶ δὲ ὧν φανερώτατα ἡ θεία Γραφή ἐθέσπισεν,
οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον *ἔπεσθαι*».
(Κανόνας 5/Καρθαγένης).

«Πίστη εἶναι να πεθάνει κανεῖς για τον Χριστό και για την *σύνταξη με τις εντολές* Του,
και να ἔχει τον θάνατο αὐτόν ὡς **ζωή**».
(Ἁγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος).

«Μάθε τους Ἱερούς Κανόνες...
ὡστε να ξέρεις να τους *σπας*, όταν πρέπει και ὅπως πρέπει»...

Το παρόν κεφάλαιο αποσκοπεῖ στο να προσεγγισθεῖ ἓνα αχαρτογράφητο ζήτημα με τρόπο συγκριτικό και να θέσει σε ἄμεσο συσχετισμό την **Βιβλική Παράδοση** (ἡ *Ἁγία Γραφή* ὡς *Παράδοση*...¹) με την επακολουθήσασα **Κανονική Παράδοση της Εκκλησίας** (*Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες* ὡς *Ἀγιογραφικό γέννημα και πλαστούργημα...*, *οργανική εξέλιξη και μεταβιβλικός σχηματισμός*). Ἐτσι, ἡ ἀπόπειρα αὐτή συνιστᾷ πρωτοτύπως τὴν ευκαιρία, που θέτει τὴν *Βιβλική Γραμματεία* (το **Βιβλικό Corpus** τῆς Εκκλησίας) με τὴν *Κανονική Γραμματεία* (το **Κανονικό Corpus** τῆς Εκκλησίας) σε διαλεκτική σχέση και σε διάλογο αλληλοπεριχώρησης και ερμηνευτικῆς αμοιβαιότητος.

* * * * *

¹ Δεν υπάρχουν «δύο διακριτές Πηγές στην Εκκλησία, ἡ *Ἁγία Γραφή* και ἡ *Ἱερά Παράδοση*» (sic), ὅπως διδάσκει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Εκκλησία και Θεολογία, και υποστηριζόταν συχνά στον ὀρθόδοξο χώρο ἀπὸ τους Εκκλησιαστικολόγους τῆς Νομικῆς και μη, ἀλλὰ ἡ *Ἁγία Γραφή* *υπάρχει ὡς Παράδοση*, μέρος τῆς σχεδόν τετρακισχιλιετοῦς Εκκλησιακῆς Παράδοσης, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἐπιλογή του Ἀβραάμ ἐκ μέρους του Θεοῦ (ιστορικὴ ἐκκίνηση τῆς Εκκλησίας) και φθάνει μέχρι τις μέρες μας. Αὐτὴ ἡ *Παράδοση*, δίκην *σκυταλοδρομίας*, περιλαμβάνει τέσσερις (4) κειμενικούς Βραχίονες, τέσσερις (4) κειμενικούς Πυλώνες, με τέταρτο βραχίονα και πυλώνα τους Ἱερούς Κανόνες και τὴν *Κανονική Παράδοση* τῆς Εκκλησίας.

Ἡ Παλαιά και ἡ Καινή Διαθήκη, ἐκτός ἀπό σχέση ἱστορικής συνέχειας και οντολογικής ἀλληλοπεριχώρησης, ἀποτελοῦν ἀλληλοεξαρτώμενα μέρη μιας – και μοναδικής στο εἶδος της – ἀποτύπωσης της πορείας συνόλου του κτιστοῦ, του ἀνθρώπου και της ἀνθρωπότητας. Μιας πορείας *ένωσης και κοινωνίας* με τον ἀποκεκαλυμμένο Θεό, με Ἀυτόν τον *Τριαδικό* Θεό, ο Οποῖος ορίζεται βιβλικά ως *κοινωνία*: «Ο Θεός *ἀγάπη* (= *κοινωνία*) ἐστὶ»². Μιας πορείας *ένωσης και κοινωνίας* που ο Θεός ο ἴδιος «*ἐπινόησε*» και πρότεινε, μετὰ την *ελεύθερη ἀρνητική ἐπιλογή του ἀνθρώπου* – αὐτό που ἀποκαλοῦμε λακωνικά «*πτώση και ἀκοινωνιακή κατάσταση του ἀνθρώπου*» – να μην κάνει χρήση της «*θετικής ἐλευθερίας*» του (ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης) για κοινωνία με τον Δημιουργό Θεό. Για τον λόγο αὐτόν, μπροστὰ στο διττό αὐτό γεγονός, της ἀποποίησης κοινωνίας του ἀνθρώπου με τον Θεό και της ἐπινόησης νέου τρόπου κοινωνίας του Θεοῦ με τον ἄνθρωπο (μετὰ την *πτώση*), μπορούμε να διακρίνουμε δύο σημεῖα ἐκκίνησης, να ἐντοπίσουμε δύο ἀφετηρίες στην Παλαιά Διαθήκη³: α) την ἀφετηρία του λόγου δημιουργίας του κτιστοῦ και της συνεπακόλουθης πτώσης του Ἀδάμ⁴, και β) την ἀφετηρία της ἐπιλογῆς του Ἀβραάμ⁵, με την ἐκλογή του οποιῦ η πορεία της θεανθρώπινης σχέσης ἀρχίζει να ἐγγράφεται σε συγκεκριμένο κοινωνιακό και ἐσχατολογικό προσανατολισμό. Ἡ ἱστορική κειμενική γέννηση και ἀνάδυση της Ἁγίας Γραφῆς σε ἓνα χρονικό εὔρος 16 αἰώνων (15ος αἰ. π.Χ.-1ος αἰ. μ.Χ.), και ἰδιαίτερα της Παλαιάς Διαθήκης, ἐγγράφεται χρονολογικά στην ἱστορική γραμμική διάλυση αὐτῆς της πορείας, της οποιᾶς ἀμφότερες, και ἡ Παλαιά και ἡ Καινή Διαθήκη, ἀποτελοῦν μέρος, για να μην πούμε ὅτι ταυτίζονται ως προς το εἶδος, την ἐναρξη και την προοπτική τους.

Ἀπό πλευρὰς τόσο ἀποκάλυψης του Θεοῦ ὅσο και λύτρωσης του ἀνθρώπου,

- ἡ Παλαιά Διαθήκη εἶναι *ἐπαγγελία* και ἡ Καινή Διαθήκη *εὐαγγελία*, ἡ *ἐκπλήρωση* της *ἐπαγγελίας*, και

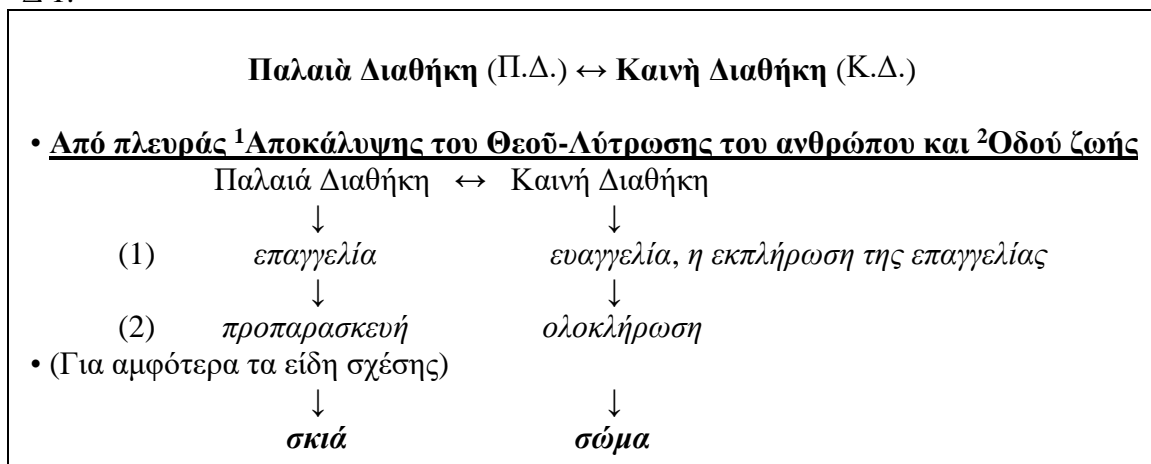
Ἀπό πλευρὰς «*διδασχῆς Ὁδοῦ ζωῆς*» (πβ. *Διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων*),

- ἡ Παλαιά Διαθήκη εἶναι ἡ *προπαρασκευὴ* και ἡ Καινή Διαθήκη ἡ *ολοκλήρωση*.

Και για τα δύο εἶδη σχέσεως,

- ἡ Παλαιά Διαθήκη λειτούργησε ως *σκιά του σώματος*, προπορευόμενη και ἐπαγγελομένη ὅτι καταφθάνει το *σῶμα*, και ἡ Καινή Διαθήκη εἶναι αὐτό καθ' εαυτό το *σῶμα*. Ἐν ὀλίγοις, ὅταν κανεῖς διακρίνει μία *σκιά*, ἀναμένει να ἀτενίσει ἐντὸς ὀλίγου και το ἴδιο το *σῶμα*...

Δ 1.

² Ἀ΄ Ἰω. 4, 8 και 16.

³ Πβ. Εβρ. 10, 1.

⁴ Γεν. 1, 26-31 και 3, 1-7.

⁵ Γεν. 12, 1-3.

Τοιουτοτρόπως καθίσταται φανερό ότι η σχέση Παλαιάς και Καινής Διαθήκης είναι στενότερη και δομική, και σχέση αλληλεξάρτησης. Ούτως ή άλλως, στην Εκκλησία η Παλαιά Διαθήκη αναγνωρίζεται ως *ισόκυρος* προς την Καινή Διαθήκη και από τους συγγραφείς της Καινής και από τους μετέπειτα συγγραφείς της γενεάς της Αποστολικής εποχής και των μετέπειτα αυτής γενεών. Μία ανάλογη *ισοκυρία* χαρακτηρίζει, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, και τους αναδυθέντες τότε αλλά και μετά Ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας.

Η περιχομενική αλληλεξάρτηση Παλαιάς και Καινής Διαθήκης σε σχέση με την *μεταπτωτική* εσχατολογική πορεία του (πτωτικού) κτιστού έχει δώσει ερεθίσματα και αφορμές, μεταξύ άλλων, και για την επακολουθήσασα *κανονογέννηση*. Πρόκειται δηλαδή για *αποκρυστάλλωση μιας 'εμπειρίας πορείας' σε κανόνες (και όχι σε νόμους νομικούς!)*, ένα καινού είδος, μία νέα μορφή στερεότυπης κειμενικής καταγραφής αυτής της εμπειρίας και του εσχατολογικού προσανατολισμού σε μορφή κειμένου και, ιδίως, νόμας, η οποία (νόμα) διατηρεί τον κανονιστικό χαρακτήρα αυτής της πορείας, όπως αυτή χαράσσεται, κληροδοτείται και μεταλαμπαδεύεται από την Παλαιά Διαθήκη, ενώ ταυτόχρονα περιορίζει, μέσα από το ευρύ φάσμα ανοίγματος και ελευθερίας το προσφερόμενο από την Καινή Διαθήκη⁶, τον παλαιοδιαθηκικό νομικισμό, που είχε ημερομηνία λήξεως⁷, και τον οποιονδήποτε μεταγενέστερο παρεμφερή θρησκευτικό ή θύραθεν νομικισμό⁸. Είναι ακριβώς η στιγμή που «ο νόμος κατήργηται, της χάριτος ελθούσης»⁹. Αυτό το γεγονός-βήμα δεν έγινε ούτε με τρόπο αυτόματο ούτε με τρόπο θεωρητικό, αλλά πέρασε μέσα από μία έγχρονη ενιστορική διαδικασία, κατά την διάρκεια της οποίας ενεπλάκησαν αυτοδικαίως πρόσωπα εκλεγμένα από τον Θεό (πρβλ. το «ο Νόμος δια Μωϋσέως εδόθη»¹⁰, κ.ά., όπως θα δούμε παρακάτω) και αναιρέθηκαν θεσμοθετημένοι θείω δικαίω νόμοι και εθμικά καθιερωμένες νοοτροπίες. Προβαίνοντας στην συνέχεια σε έναν αντιτακτό συσχετισμό Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, θα δούμε ότι αυτή η εξέλιξη και η διαπίστωση είναι ορατή, κάτι που επιβεβαιώνει αβίαστα τον ισχυρισμό ότι η Αγία Γραφή στο σύνολό της αποτυπώνει αυτήν την ιστορική εξέλιξη της προαναφερθείσας πορείας, η οποία σαφώς συνεχίζεται και επέκεινα του ιστορικού πλαισίου της Αγίας Γραφής των 16 αιώνων και δεν εξαντλείται σε αυτό.

[Δ 2]. **Παλαιά Διαθήκη (Π.Δ.) ↔ Καινή Διαθήκη (Κ.Δ.):**
Πρόδρομος κανονικής εξέλιξης και προοπτικής

<u>Π.Δ.</u>	↔	<u>Κ.Δ.</u>
1) «Νόμος» της Ὑπακοῆς - Ἀδάμ (Γεν. 2, 15-17)	→	«Νόμος» της ἀγάπης (Μθ 22, 34-40· Ρωμ. 13, 10)
2) Νόμος τοῦ Αἵματος - Νῶε (Γεν. 9, 4)	←	Ἀπόστολος Παῦλος (Ἐβρ. κεφ. 9-10)
3) Νόμος τῆς Περιτομῆς - Ἀβραάμ (Γεν. 17, 9-14)	←	Ἀποστολική Σύνοδος (Πρξ 15, 5-29)
4) Νόμος τοῦ Σαββάτου - Μωϋσῆς (Ἐξ. 20, 8-11)	←	Ὁ Κύριος (Μκ 2, 27-28)

⁶ Βλ. Ιακ. 1, 25 και Γαλ. 3, 23.

⁷ Βλ. Μθ 11, 13 και Λκ 16, 16.

⁸ Πβ. Τίτ. 3, 9.

⁹ Πβ. Πρξ 15, 10-11· Ρωμ. 7, 4· 6, 14· 3, 21· 5, 13· Εφεσ. 2, 6· 8· Εβρ. 7, 12· Γαλ. 5, 18 και 3, 23-24. Βλ., επίσης, *Θεοτοκίον*, στα εσπέρια του Β' ήχου του Εσπερινού του Σαββάτου.

¹⁰ Ιω. 1, 17.

Α. Παλαιά Διαθήκη και η Τετραλογία του Νόμου (Torah)

Σύνολη η Παλαιά Διαθήκη είναι θεμελιωμένη και εδραιωμένη επάνω σε μία *τετραλογία του Νόμου (Torah)*, σε τέσσερις (4) Νόμους, διαφορετικούς μεταξύ τους, ετεροειδείς και ομόστοχους, οι οποίοι δόθηκαν από τον Θεό για διαφορετικό λόγο ο καθένας και οι οποίοι απαρτίζουν ένα πλαίσιο σχέσης του ακτίστου Θεού, του Κτίστη με το κτιστό, την κτιστή δημιουργία και τον δημιουργηθέντα άνθρωπο. Οι Νόμοι αυτοί έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό α) ότι εδόθησαν/θεσπίστηκαν «δια προσώπων»¹¹ και όχι απρόσωπα ούτε θεσμικά, β) ότι, όπως προαναφέρθηκε, επελέγησαν συγκεκριμένα πρόσωπα με συγκεκριμένη προοπτική, για να παρακαταθέσουν, και γ) ότι είναι μονοθεματικοί. Επίσης, δ) είναι νόμοι *σχεσικοί* και όχι νομοθετικοί ή θεσμικοί. Και τέλος, ε) είναι νόμοι που υπηρετούν και εκπληρώνουν ένα προσδιορισμένο σκοπό, με συγκεκριμένη χρονική προοπτική, και δίδονται άρα με ημερομηνία λήξεως. Δόθηκαν, πράγματι, χρονικά με την σειρά που απαριθμούνται στον παραπάνω πίνακα (Π.Δ.: 1, 2, 3, 4) και καταργήθηκαν επίσης χρονικώς ανάστροφα, με την αντίθετη σειρά από αυτήν που φαίνεται να απαριθμούνται (Κ.Α.: 4, 3, 2, 1), δηλαδή σε προοπτική αντίθετη προς την φορά των δεικτών του ωρολογίου. Έχει πολλή και μεγάλη σημασία για το ζήτημα που εξετάζουμε εδώ, η εκ των έσω διερεύνηση της φύσης αυτών των τεσσάρων παλαιοδιαθηκικών Νόμων, του απώτερου σκοπού τους και του ποιητικού αιτίου κατάργησής τους.

ΠΔ-1) «Νόμος» τῆς Ὑπακοῆς - Ἀδάμ (Γεν. 2, 15-17)

Η Παλαιά Διαθήκη, στην πρωτοβιβλική της μορφή, στην έναρξη ακριβώς της Γένεσης, μας δίνει την μαρτυρία – αναφορικά με τον προπρωτικό χρόνο πάντοτε –, ότι ο Θεός, μετά την ολοκλήρωση της Δημιουργίας, κάλεσε τον άνθρωπο σε πλαίσιο ετερότητας και σε προοπτική κοινωνίας, δίδοντάς του το *στίγμα* αυτής της κοινωνίας, που δεν είναι άλλο από έναν *όρο σχέσης*. Το γεγονός αυτό μαρτυρεί τον λόγο δημιουργίας του ανθρώπου, δηλαδή την σφοδρή επιθυμία οντολογικής κοινωνίας του Θεού με το δημιούργημά του σε προοπτική αμοιβαιότητας. Ο Θεός προτρέπει παιδαγωγικά τον άνθρωπο να μην γευθεί από τους καρπούς ενός συγκεκριμένου δένδρου, του δένδρου *της γνώσεως*, όπως το απεκάλεσε ο ίδιος, χρησιμοποιώντας παράλληλα δυαλιστική διατύπωση, *του καλού και του κακού*, η οποία ανταποκρινόταν στο δυαλιστικό επίπεδο που μόλις τότε ο άπειρος ανθρώπινος νους μπορούσε να αντιληφθεί και να κατανοήσει. Σε περίπτωση δε που γεύοταν τους συγκεκριμένους καρπούς, γεγονός που δεν περιοριζόταν από κάποιο εξωτερικό εμπόδιο, θα υφίστατο την οντολογική συνέπεια του θανάτου, ο οποίος δεν θα ήταν τίποτε άλλο παρά η διάρρηξη του *όρου σχέσης* ανάμεσα στον ίδιο και τον Δημιουργό του, με ό,τι αυτό συνεπαγόταν¹².

Αυτός ο διπλός *όρος σχέσης και κοινωνίας* τέθηκε, για να αναδείξει την *ελευθερία επιλογής* αυτής της σχέσης και κοινωνίας με τον Θεό, ως οντολογικής ανταπόκρισης εκ μέρους του ανθρώπου, ασκώντας αυτός «θετική ελευθερία». Γνωρίζουμε πολύ καλά τον λόγο της *πτώσης*, δηλαδή τον λόγο *ελεύθερης επιλογής απομάκρυνσης* τελικά από τον Θεό. Οι άνθρωποι (Αδάμ και Εύα) έτσι, ασκώντας – όχι θετική αλλά – «αρνητική ελευθερία», θεώρησαν, ως *ετερότητες* που ήταν, ότι θα μπορούσαν να ζήσουν «μόνοι» τους και «*αν-εξάρτητοι*», μακριά από την οντολογική πηγή της ίδιας τους της ζωής, τον Θεό, και δεν αφομοίωσαν αυτό που θέλησε ο Θεός

¹¹ Πβ. Ιω. 1, 17.

¹² Βλ. Γεν. 2, 16-17.

από αγάπη να τους δείξει, τον οντολογικό και αγαπητικό προτρεπτικό λόγο «μείνате εν εμοί»¹³, ότι δηλ. στην απουσία ζωής, στην πτωτική παγωνιά, ζει κανείς μόνον εάν μείνει κοντά σε *θερμαντική πηγή ζέσης και θάλπους [ζωής]*... Δεν αφομοίωσαν δηλαδή ότι το *κτιστό* (άνθρωπος) χρειαζόταν την συνεχή κοινωνία με το *άκτιστο* (Θεός), προκειμένου να ζήσει αέναα και αιώνια, μία συνεχή κοινωνία που ο Θεός ο ίδιος την επεθύμησε πρώτος, όταν έλαβε την απόφαση να δημιουργήσει τον άνθρωπο και να βρίσκεται σε αέναη κοινωνία μαζί του.

Ο άνθρωπος, επομένως, μόλις προσέλαβε τα οντολογικά υλικά από τον Θεό, για να σταθεί στα πόδια του και να πορευθεί ως ετερότητα στον κτιστό του βίο, διατηρώντας ενεργή την επαφή με την οντολογική πηγή, το άκτιστο, που θα τροφοδοτούσε υπαρξιακά την πορεία του, θεώρησε ότι θα μπορούσε να πορευθεί μόνος του (αυτό σημαίνει η φράση του όφεως, «γευόμενοι των καρπών του δένδρου, θα γίνετε και εσείς θεοί»¹⁴ [και δεν θα έχετε ανάγκη τον Θεό ως οντολογική πηγή της δική σας ζωής]) χωρίς τον Θεό. Θεώρησε δηλαδή ότι βρήκε την κατάλληλη ευκαιρία να φτιάξει μία αυτονομημένη και αυτόφωτη *ανθρωπο-ανθρώπινη* κοινωνία και όχι μία *θεο-ανθρώπινη* κοινωνία, όπου ο άνθρωπος δεν είναι αυτόφωτος, λόγω υποστατικής κατάστασής του και αδυναμίας, αλλά ετερόφωτος σε αυτήν την *θεο-ανθρώπινη* κοινωνία.

Αυτός είναι ο πρώτος Νόμος που τίθεται από τον Θεό και είναι Νόμος *προπτωτικός*: οι άλλοι τρεις Νόμοι που έπονται είναι Νόμοι *μεταπτωτικοί*.

ΠΔ-2) Νόμος του Αίματος - Νῶε (Γεν. 9, 4)

Στα κεφάλαια του βιβλίου της Γένεσης που μεσολαβούν από το 2ο μέχρι το 9ο φανερώνονται οι συνέπειες χρήσης της «αρνητικής ελευθερίας» και της διάρρηξης του *όρου αμοιβαίας σχέσης*, ανάμεσα στον Άνθρωπο και τον Θεό. Ο άνθρωπος αρχίζει να ζει πλέον οντολογικά και εμπειρικά τους καρπούς της υπαρκτικής απομάκρυνσής του από την Πηγή της ζωής του και να γεύεται αυτό που περικλείει πλατιά μέσα της ο συμβατικός όρος κοινής συνεννόησης «*πτώση του ανθρώπου*». Η έκδηλη αίσθηση πόνου από την απουσία του Θεού στην ζωή του είναι η πρώτη μεταπτωτική επίπτωση. Για αυτό και αρχίζει να ενεργεί *ενοχικά*, με πρώτη εκδήλωση της *ενοχής* του την δημιουργία ενός *κτιστού βωμού*, προκειμένου να θυσιάσει στον Θεό και να τον εξευμενίσει. Στο σημείο αυτό ακριβώς γεννιέται η θρησκεία και ο ψυχολογισμός της ενοχικής ζωής, η ψυχολογία η οποία αποσκοπεί στην διερεύνηση των διαπιστωμένων απωθημένων του ανθρώπου. Και για αντίστοιχους λόγους που παρατίθενται στο εύρος των ίδιων κειμένων, αναδύεται και ένας στυγνός νομικισμός. Πρόκειται εδώ όντως για τα σπέρματα γέννησης της *θρησκείας*, της *ψυχολογίας* και του *νομικισμού*, για τα οποία πάλεψε η Εκκλησία με την βιβλικο-πατερικο-κανονική Θεολογία της να τα καταπολεμήσει, αλλά και τα οποία ταλανίζουν τελικά την Εκκλησία δια μέσου των αιώνων μέχρι σήμερα, κάτι που δεν θα αναλυθεί εδώ, αλλά σε οικείο κεφάλαιο.

Στο πεδίο όμως που μας ενδιαφέρει, και μάλιστα το *θρησκευτικό*, έχουμε την έκδηλη και αναπτυσσόμενη τάση του πτωτικού ανθρώπου να αναζητήσει, μπροστά στην διαπιστούμενη βιολογική φθορά και τον αναπόφευκτο θάνατο, πηγές ζωής και τρόπους επιμήκυνσής της προς επίτευξη της χαμένης αιωνιότητας. Ανιχνεύοντας ο πτωτικός και ακοινωνιακός άνθρωπος, κυρίως στους πολέμους των απογόνων του Κάιν, το πού εδράζεται η ζωή καθ' εαυτή, παρατήρησε ότι ο άνθρωπος πέθαινε, όταν έχανε ποσότητα αίματος. Επομένως, άρχισε να *αιμοποτεί*, θεωρώντας ότι αυτό φέρει

¹³ Πβ. Ιω. 15, 9.

¹⁴ Βλ. Γεν. 3, 4-5.

μέσα του την ζωή και ελπίζοντας ότι το «πνικτόν»¹⁵ αίμα» ζώων θα την επιμήκυνε και θα του χάριζε την πολύτροπα αλλά ετεροκεντρισμένα επιδιωκόμενη αιωνιότητα. Το αναφέρει καθαρά το Λευιτικό: «Ἡ ψυχή κάθε ζώου είναι το αίμα του»¹⁶. Όταν, όμως, μεταγενέστερα, διαπίστωσε ότι υπήρχαν και άλλα αίτια του θανάτου εκτός από την αιμορραγία, αρχίζει να πιστεύει ότι η ζωή εδράζει συνολικά στο όν, το ζωϊκό ή – και – το ανθρώπινο, και έτσι ο άνθρωπος από *χορτοφάγος*¹⁷, που ήταν στην αρχή (εξ ου και το ρήμα «*χόρτα-σα*», όπως πέρασε στα ελληνικά), γίνεται στην συνέχεια διαδοχικά *ζωοφάγος* και *ανθρωποφάγος* (άρα η ανθρωποφαγία ξεκίνησε *θηρσκειακά* και όχι ως αυτόνομη εγκληματική ενέργεια), γεγονότα περιβεβλημένα με θηρσκειακές επινοήσεις και τελετές. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα ασίγαστης λαχτάρας για (επαν)εύρεση της οντολογικής Πηγής της ζωής, το κυρίαρχο στοιχείο της ιστορικής αυτής περιόδου είναι η αιμοποσία, η οποία διαπότισε σύνολη την προκατακλυσμική ανθρωπότητα (και φθάνει και αυτή μέχρι την εποχή μας), και λειτούργησε τελικά ως ετεροκεντρισμός στην αναζήτηση κοινωνίας με τον Θεό, υπό την έννοια ότι η πηγή δεν βρισκόταν στο *άκτιστο* (*εξωκτισικά*), αλλά σε *κτιστές* μεταπτωτικές καταστάσεις (*ενδοκτισικά* και *ενιστορικά*). Οι άνθρωποι όμως αγνοούσαν υπαρκτικά ότι το πτωτικό ακοινωνιακό κτιστό με τα δικά του μέσα και υλικά δεν δύναται να προσφέρει θεραπεία στις όποιες πτωτικές καταστάσεις.

Συνεπώς, έχει μεσολαβήσει η πτώση ως φθορά-θάνατος και η απομάκρυνση του ανθρώπου από τον Θεό, ο κατακλυσμός της μικρής τότε ανθρωπότητας για τους γνωστούς λόγους και, ως εκ τούτων των λόγων, η *επανεκκίνηση της Δημιουργίας* με τέσσερα ανδρόγυνα αυτήν την φορά, που εξήλθαν από την Κιβωτό του Νώε: ο Νώε με την γυναίκα του και οι τρεις γιοί του, Σημ, Χαμ και Ιάφεθ, με τις γυναίκες τους. Η ανθρωπότητα που ξεπηδά από την Κιβωτό είναι μόλις οκτώ (8) προσώπων. Ο Θεός ξεκινά να επανατροχοδρομεί την ανθρωπότητα στην οντολογική αναζήτησή της, υποδεικνύοντας έναν τρόπο αποκλεισμού της δημιουργηθείσας στο προκατακλυσμικό διάστημα *ετεροκεντρικότητας* της κοινωνίας. Υποδεικνύει επαναφορά της αναζήτησής του και υπόσχεται, όπως θα δούμε παρακάτω, ότι η ζωή θα προσφέρεται μεν από αίμα, αλλά «όχι από αίμα ταύρων και τράγων και σποδό δαμάλεως», αλλά από το ίδιο το αίμα του *Μεσσία*¹⁸, μία επαγγελία που ο Θεός ήδη είχε διατυπώσει με το *πρωτευαγγέλιό* του¹⁹ την χρονική στιγμή της πτώσης του ανθρώπου. Διαλέγει τότε τον Νώε και του διατυπώνει, προκειμένου να τον μεταφέρει και να τον εγκαθιδρύσει/εντάξει στην νέα ανθρωπότητα που ξεπήδησε από την Κιβωτό, έναν νέο μονοθεματικό Νόμο, ο οποίος σχετίζεται με την κυρίαρχη ετεροκεντρισμένη πανανθρώπινη νοοτροπία, και περιείχε τα παρακάτω σαφή, λιτά και συγκεκριμένα λόγια: «Δεν θα φάτε στο εξής κρέας με αίμα, επί του οποίου εδράζεται η ζωή του ζώου, διότι κύριος της ζωής είναι ο Θεός»²⁰.

Αυτός είναι ο δεύτερος Νόμος που τίθεται από τον Θεό με τον Νώε και δίδεται χρονικά την στιγμή *επανεκκίνησης της Δημιουργίας*, με στόχο την ανατροπή εκ μέρους του Θεού του ετεροκεντρισμού της *θεο-ανθρώπινης* κοινωνίας, που θόλωνε τους δρόμους της αναζήτησης του Θεού και του ερχομού του Μεσσία.

¹⁵ *Αίμα πνιγμένου ζώου* και πόση του αιματός του χωρίς το αίμα να έλθει σε επαφή με τον ατμοσφαιρικό αέρα, για να αποφευχθεί η αιμόλυση, την οποία προκαλεί το οξυγόνο στα αιμικά κύτταρα, επιφέροντας αποσύνθεση και δυσοσμία.

¹⁶ Βλ. Λευιτ. 17, 11.

¹⁷ Βλ. Γεν. 1, 30. Πβ. Γεν. 9, 3.

¹⁸ Βλ. Ιεζ. 16, 10, 13, και Ιω. 1, 42 και 4, 25.

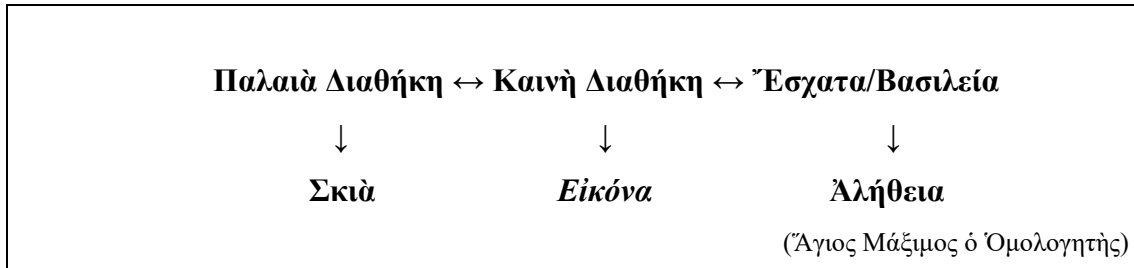
¹⁹ Βλ. Γεν. 3, 15.

²⁰ Γεν. 9, 4.

ΠΔ-3) Νόμος τῆς Περιτομῆς - Ἀβραάμ (Γεν. 17, 9-14)

Ἐνα ερώτημα τίθεται επιτακτικά στους κύκλους των ειδημόνων, ὅσον αφορά στις ἐγγχρονες ἀπαρχές τῆς Εκκλησίας σὴν ἱστορική γραμμική πορεία τῆς Ἀνθρωπότητας. Ἡ μεγάλη πλειονοψηφία των ειδημόνων αὐτῶν κλίνει πρὸς τὴν κατεύθυνση ὅτι ἡ Εκκλησία ἐκκινεῖ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται μάλιστα ὡς γενέθλια ἡμέρα τῆς Εκκλησίας. Ἡ προσεκτικότερη, ὠστόσο, μελέτη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μάλιστα συνεπικουρούμενη αὐτὴ ἀπὸ τὴν μεθοδολογική πρόταση τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ὅτι *κατανοοῦμε τὴν Παλαιὰ Διαθήκη μέσα ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη*,

Δ 3.

καὶ ὄχι τὸ ἀντίστροφο, δηλαδὴ τὴν σκιά μέσα ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ, κατὰ συνέπεια, τὴν εἰκόνα μέσα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὄχι τὸ ἀντίστροφο, ὁδηγεῖ σὴν διαπίστωση ὅτι τὸ χρονικό σημεῖο ἐκφρασης καὶ διακριτικῆς ἐκδήλωσης τοῦ σχεδίου τῆς Θεῆας Οικονομίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ συμπίπτει με τὴν ἐπιλογή τοῦ Ἀβραάμ ὄχι μόνον λεκτικά ἀλλὰ καὶ τροπικά²¹. Ἡ νοητὴ, καὶ ἀρα οὐσιαστική, ἐκκίνηση τῆς Εκκλησίας συνδέεται ορατὰ καὶ με τὸν Νόμο τῆς περιτομῆς, δηλαδὴ με τὴν ἐναρξη «κατασκευῆς» ἐνὸς νέου λαοῦ, τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ ἀποκλειστικά τοῦ Θεοῦ, πὺ θα ἀποτελέσει καὶ τὴν ἱστορική ἀπαρχὴ τῆς Εκκλησίας, καθὼς μέσα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἐκλεγμένο καὶ «περιούσιο» λαὸ θα προέλθει ἐνσαρκα ὁ Μεσσίας, ὁ δεῦτερος Ἀδάμ. Καὶ αὐτό, πράγματι, τὸ υποσχέθηκε ὁ ἴδιος ὁ Θεός²², ὅταν ὁ πρῶτος Ἀδάμ, ἀπὸ δικὴ τοῦ ἐλεύθερη ἐτεροκεντρισμένη ἐπιλογή καὶ χρῆση τῆς «αρνητικῆς ἐλευθερίας» τοῦ, δὲν ἐκπλήρωσε, ὡς κορωνίδα τῆς Δημιουργίας, τὸν ὄρο σχέσης καὶ τὴν ἐιδικὴ ἀποκλειστικὴ ἀποστολὴ πὺ προοριζόταν γιὰ αὐτόν, νὰ ἀναλάβει δηλαδὴ σύνολη τὴν Δημιουργία καὶ νὰ τὴν ὁδηγήσει ἐλεύθερα σε κοινωνία με τὸν δημιουργὸ Θεό.

Στὸ 17ο κεφάλαιο τῆς Γενέσεως ορίζεται ὁ νέος ὄρος σχέσης τοῦ Θεοῦ, με τὸν Ἀβραάμ αὐτὴν τὴν φορὰ. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀβραάμ, ὠστόσο, δὲν εἶναι ὁ δεῦτερος Ἀδάμ, ἀλλὰ ὁ προπάτοράς τοῦ, ὁ ὁποῖος καλεῖται νὰ γίνεῖ γενάρχης μίας γενιάς προγόνων καὶ προπατόρων ἀπὸ τοὺς ὁποῖους θα προέλθει ευθυτενῶς ὁ Μεσσίας. Ἡ Γένεση σὴν μαρτυρία τῆς εἶναι σαφῆς: Μας μαρτυρεῖ καὶ μας περιγράφει τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου στὸν Ἀβραάμ πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθύνει τὰ παρακάτω λόγια: «Εγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου. [...]. Μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ υπογράφεται *συμφωνία-διαθήκη* [...]

»²³. Καὶ μετὰ ἀπὸ μία ἀναλυτικὴ ὑπόσχεσή τοῦ, ὁ Θεός τοῦ προσθέτει: «Θα φυλάξεις τὴν *συμφωνία-διαθήκη* αὐτὴ, καὶ ἐσύ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου σε ὅλες τὶς γενεές. Καὶ αὐτό θα εἶναι τὸ ἐξωτερικό γνώρισμα, δια τοῦ ὁποῖου θα διατηρεῖς τὴν ὑπόσχεσή μου ἐσύ καὶ οἱ ἀπόγονοί σου [...]: Κάθε ἀρσενικό παιδί θα περιτέμνεται»²⁴, περιγράφοντας σὴν συνέχεια τὸν τύπο καὶ τὸν τρόπο υλοποίησης τῆς Περιτομῆς. Ἐτσι, ἡ περιτομὴ ἐπάνω στὸ γεννητικό μόριο τοῦ ἀνδρα γίνεται τὸ ορατό σημάδι τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ

²¹ Γεν. 12, 1.

²² Βλ. Γεν. 3, 15, χαρακτηρισθὲν ὡς *προεναγγέλιο* καὶ *προτεναγγέλιο*.

²³ Βλ. Γεν. 17, 1-8.

²⁴ Βλ. Γεν. 17, 9-10.

Θεού, το οποίο παραπέμπει στον *νέο ὄρο σχέσης* με τον Θεό, ο οποίος έχει σχέδιο, στόχο, σκοπό και προοπτική. Και ο σκοπός αυτός ταυτίζεται με τον πρωταρχικό σκοπό της δημιουργίας της Κτίσης, που δεν είναι άλλος από την συνάντηση κτιστού-ακτίστου σε μία αγαπητική κοινωνία, και ουδόλως η δημιουργία μιας θρησκείας, ἔστω και εάν αυτή θα θεωρείτο η καλύτερη και ανώτερη από τις άλλες ανθρωπο-ἰδρυτες θρησκείες.

Αυτός είναι ο τρίτος Νόμος που τίθεται από τον Θεό με τον Αβραάμ, ενώ η ίδια η περιτομή, ως εγκαθιδρυθείς και απαρέγκλιτος Νόμος, έγινε ὄντως διάυλος υλοποίησης του σχεδίου της Θείας Οικονομίας, περιχαρακώνοντας στεγανά τον εκλεκτό και «περιούσιο» λαό σε σχέση με τους γειτονικούς ειδωλολατρικούς λαούς μέχρι την εκπλήρωση της ιστορικής αποστολής του και τον ερχομό του Μεσσία.

ΠΔ-4) Νόμος τοῦ Σαββάτου - Μωϋσῆς (Ἐξ. 20, 8-11)

Από τα γεγονότα που επακολούθησαν, ο εκλεκτός λαός του Θεού βρίσκεται, ως γνωστόν, στην Αίγυπτο αυξανόμενος αριθμητικά και, στην συνέχεια, σε κατάσταση δουλείας. Μόλις όμως αυτός ο εκλεκτός λαός άρχισε να λαμβάνει μορφή οργανωμένου λαού και να εξέρχεται από την δουλεία της Αιγύπτου, ο Θεός θέτει ακόμη έναν *ὄρο σχέσης* με τον ελεύθερο πλέον στην ἔρημο εκλεκτό λαό του, ο οποίος θα του αφιέρωνε αγαπητικά μία αποκλειστική ημέρα *λατρείας* (λέξη που σημαίνει ταυτόσημα *αγάπη*), μία αίσθηση *συλλογικής λατρείας* προς τον Θεό, ένα γεγονός που προεικονίζει την Εκκλησία που έρχεται... Θέτει και εδώ ο Θεός έναν Νόμο-σταθμό αυτής της παιδαγωγικής έκφρασης συλλογικής αγάπης. Ο Νόμος αυτός του Σαββάτου δόθηκε την στιγμή του Δεκαλόγου, ως τρίτη εντολή, με ιδιαίτερη ἔμφαση «στην *ενθύμηση* του Θεού την ημέρα του Σαββάτου, ώστε να *αφιερώνεται* αυτή στον δημιουργό Θεό»²⁵, το ένα συμβαλλόμενο μέρος της *συμφωνίας-διαθήκης*, του *νέου ὄρου σχέσης* του ανθρώπου με τον Θεό, καθώς και στο αποκλειστικό ξεχώρισμα της ημέρας αυτής από τις υπόλοιπες ημέρες της εβδομάδος. Ήταν η ημέρα αυτή *πλήρους ακινησίας (αφιέρωση)* και έντονης *ενθύμησης* του Θεού, ακόμη και με συγκεκριμένο περιορισμό των προσωπικών κινήσεων.

Αυτός «ο Νόμος δια Μωϋσέως ἐδόθη»²⁶, και μαζί με την λοιπή μωσαϊκή νομοθεσία (Δεκάλογος, κ.λπ.) γίνεται *παιδαγωγός*²⁷ για μελλοντικά γεγονότα που θα επακολούθησαν με τον ερχομό του Μεσσία, καθώς αυτός είναι ο τέταρτος και τελευταίος Νόμος αυτής της «νομοθετικής» τετραλογίας από την στιγμή που δόθηκε (Αδάμ) μέχρι και την ενιστορική δράση του Μεσσία (Νέος Αδάμ). Έτσι, με τον ερχομό του Μεσσία εκπληρώθηκε η αποστολή και των τεσσάρων Νόμων και αρχίζει από αυτόν τον ίδιο η κατάργησή τους, με φορά αντίστροφη από αυτήν με την οποία παραδόθηκαν και τέθηκαν (ξεκινώντας ακριβώς από τον τέταρτο και τελευταίο Νόμο και φθάνοντας στον πρώτο).

Αυτός είναι ο τέταρτος και τελευταίος Νόμος που τίθεται από τον Θεό με τον Μωυσή και εμπεριέχει έκδηλο προσανατολισμό προσωπικής και συλλογικής σχέσης του ανθρώπου/των ανθρώπων με τον δημιουργό Θεό. Είχε δε απόλυτη ισχύ και τηρείτο *απαρέγκλιτα* από όλους σε υπερθετικό βαθμό.

Αυτή είναι η *τετραλογία του Νόμου (Torah)*, αυτοί είναι οι τέσσερις Νόμοι, οι οποίοι ἐδόθησαν από τον Θεό *προπτωτικά* και *μεταπτωτικά* στην κτιστή ανθρωπότητα «*δια προσώπων*»²⁸ στο χρονικό διάστημα που καλύπτουν τα βιβλία της Γενέσεως και

²⁵ Βλ. Ἐξ. 20, 8 και 10· η υπογράμμιση δική μας.

²⁶ Ιω. 1, 17.

²⁷ Πβ. Γαλ. 3, 24.

²⁸ Πβ. Ιω. 1, 17.

της Εξόδου, και είναι, όπως προκύπτει, μονοθεματικοί. Με αυτούς πορεύθηκε απaráβαρα ο Εβραϊκός λαός, ως περιούσιος λαός του Θεού, δια μέσου των αιώνων και αυτούς καλύπτει χρονικά σύνολη η Παλαιά Διαθήκη μέχρι και τον ερχομό του αναμενόμενου Μεσσία. Ο ερχομός του Χριστού με την ενσάρκωσή του αποτελεί όριο περάσματος και συνιστά μετάβαση από την κατάσταση του Νόμου στην κατάσταση της χάριτος, που εγκαινιάζεται με την Καινή Διαθήκη, ενώ η ενιστορική Του παρουσία συνιστά την ημερομηνία λήξεως αυτών των Νόμων, καθώς, όπως θα δούμε στην συνέχεια, αυτοί εκπλήρωσαν πλήρως την αποστολή τους, εγκαινιάζοντας συλλογική μορφή λατρείας, η οποία γίνεται εικονισμός της Εκκλησίας του Χριστού, ως τόπου μυστηριακής συνάντησης και κοινωνίας του Θεού με τον άνθρωπο/με [όλους] τους ανθρώπους.

B. Καινή Διαθήκη και η ανατροπή της Τετραλογίας του Νόμου (Torah)

ΚΔ-4) Κατάργηση τοῦ Νόμου τοῦ Σαββάτου ← Ὁ Κύριος (Μκ 2, 27-28)

Στον σύντομο δημόσιο ενιστορικό Του βίο, ο Χριστός κινείται και ενεργεί με κατηγορίες της χάριτος²⁹. Θέλει να αναδείξει την παιδαγωγία του Νόμου και να δώσει προτεραιότητα όχι στην αυτονομημένη τήρηση του Νόμου, αλλά στην λανθάνουσα στο γράμμα του Νόμου κοινωνία αγάπης με τον άνθρωπο/τους ανθρώπους, με τα δημιουργήματά του, όντας ο Νέος Αδάμ, στοχεύοντας να μιλήσει/δείξει στον πεπτωκότα άνθρωπο για τον Θεό-Πατέρα και, προσλαμβάνοντάς τον ελεύθερα, να ανακεφαλαιώσει στο πρόσωπό του σύνολη την Δημιουργία και να την προσφέρει στον Θεό-Πατέρα, αυτό που κλήθηκε να κάνει την στιγμή της Δημιουργίας ο πρωτόπλαστος Αδάμ. («*Θεολογίαν γὰρ διδάσκει σαρκούμενος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος*»³⁰. Στην *θεανθρωπότητα* του Χριστού, ωστόσο, εμείς σπουδάζουμε και μαθαίνουμε – όχι [μόνον] *θεολογία* αλλά – *θεανθρωπολογία*, ο πλέον δόκιμος όρος για τις Θεολογικές μας σπουδές και Σχολές: *Θεανθρωπολογική Σχολή*). Το όραμα ανακεφαλαιώσεως της Δημιουργίας εκ μέρους του Χριστού δεν εντάσσεται στα περιοριστικά καλούπια ενός Νόμου, αλλά κινείται υπερβατικά, και ως εκ τούτου *καταλυτικά*, στα καινά και μοναδικά δεδομένα, στο *unicum* της Καινής Διαθήκης.

Η Καινοφανής, αν και προβλεπόμενη, αυτή υπερβατική στάση του Χριστού δημιούργησε αντιδράσεις στην Ιουδαϊκή Κοινότητα, από την οποία καταγωγικά προερχόταν, με το σαφώς αιτιολογημένο επιχείρημα ότι γίνεται ο ίδιος παραβάτης του Νόμου αυτού, που τηρήθηκε *απαρέγκλιτα* από όλους τους προγόνους του(ς), όταν θεραπεύει ανθρώπους την ημέρα του Σαββάτου ή προβαίνει σε άλλες ενέργειες που αποσκοπούν στην [αγαπητική] διακονία του ανθρώπου. Η προτεραιότητα έναντι του Νόμου, και άρα η ανατροπή και κατάργησή του, διατυπώνεται με την φράση: «*Το Σάββατο έγινε για τον άνθρωπο και όχι ο άνθρωπος για το Σάββατο. Ὡστε ο Υἱός του ανθρώπου είναι κύριος του Σαββάτου*»³¹. Πολλά πράγματα θα μπορούσαν να ειπωθούν εδώ. Στο σημείο αυτό, είναι χρήσιμο να αναδειχθεί *μόνον* η *πρόσληψη* του πεπτωκότος ανθρώπου από τον ίδιο τον Δημιουργό του, ως στίγμα πρόσληψης όλων των ανθρώπων αδιακρίτως, και η *διεύρυνση* της ημέρας λατρείας του Θεού σε ολόκληρη την εβδομάδα, σε καθημερινή βάση, και όχι αποκλειστικά σε μία ημέρα της εβδομάδας· διότι, όταν κανείς *αγαπά, αγαπά* συνολικά και χρονικά πάντοτε, και όχι μεριστικά και κάποιες μέρες στην σχέση αγάπης που έχει με τον άλλον, και

²⁹ Βλ. Λκ 4, 22· Ιω. 1, 14 και 16-17. Πβ. Πρξ 14, 3· 15, 11· 20, 24.

³⁰ Βλ. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, «Εἰς τὴν Προσευχὴν τοῦ “Πάτερ ἡμῶν...”», ἐν *P. G.*, τ. 90, στ. 876C· ἢ ὑπογράμμιση δική μου.

³¹ Μκ 2, 27-28.

μάλιστα εδώ με τον μοναδικό Άλλον!... Ἐτσι, η κατάργηση του τέταρτου Νόμου από τον Χριστό ολοκληρώνει την παιδαγωγία αυτού του Νόμου, καθώς ξανοίγεται μία νέα προοπτική, η θεανθρώπινη (θεανδρική) προοπτική της χάριτος με πρόσληψη εσχατολογική ήδη από τώρα...

ΚΔ-3) Κατάργηση τοῦ Νόμου τῆς Περιτομῆς ← Ἀποστολική Σύνοδος (Πρξ 15, 5-29)

Ιστορικά, οι πρώτοι Χριστιανοί υπήρξαν όχι Εθνικοί, δηλ. ειδωλολάτρες αλλά Ιουδαίοι, και μάλιστα πολυάριθμοι, στην Ιερουσαλήμ και αλλού, οι οποίοι βρέθηκαν περιτετημένοι την στιγμή της βαπτίσεώς τους³². Μία αδήριτη ανάγκη να επιλυθεί ένα σοβαρό ζήτημα παρουσιάστηκε, όταν άρχισαν να προσέρχονται και Εθνικοί στην Εκκλησιακή Κοινότητα, αποζητώντας να βαπτισθούν. Το ζήτημα που ανέκυπτε αφορούσε στην επέκταση της εφαρμογής ή μη του Νόμου της περιτομής και σε αυτούς. Πράγματι, στο σχεδόν δισχιλιετές μεσοδιάστημα της υιοθέτησης και εφαρμογής της (Αβραάμ³³-Σύνοδος των Ιεροσολύμων³⁴), η περιτομή έγινε *συλλογική ταυτότητα λαού*, οπότε η κατάργησή της (θα) συνιστούσε υποστατική ανατροπή αυτής της συλλογικής ταυτότητας. Για τον λόγο αυτόν, υπήρξε διχοστασία στην πρώτη Χριστιανική Κοινότητα³⁵. Και τότε συγκλήθηκε Σύνοδος στην Ιερουσαλήμ (49 μ.Χ.) από τους Αποστόλους και τους πρεσβυτέρους, για την διερεύνηση του ζητήματος αυτού. Το γεγονός αλλά και η συζήτηση που διαμείφθηκε στην Σύνοδο αυτή μας είναι γνωστά από την Καινή Διαθήκη και ιδιαίτερα από τις Πράξεις των Αποστόλων. Το επίμαχο όμως σημείο κατάργησης αυτού του Νόμου περιγράφεται στην *Επιστολή-συνοδική απόφαση* που έστειλε η εν λόγω Σύνοδος προς τους Χριστιανούς της Αντιόχειας, μετά την διαπίστωση ότι ορισμένοι Ιουδαιοχριστιανοί ιεροσολυμίτες αναστάτωσαν τους Εθνοχριστιανούς της Αντιόχειας, υποστηρίζοντας ότι αυτοί πρέπει να περιτέμνονται³⁶, καθώς βάσιζαν τις περί της περιτομής αξιώσεις τους στο γεγονός ότι την υπόσχεσή Του ο Θεός την έδωσε στον Αβραάμ και στο σπέρμα του Αβραάμ. Επομένως, εκείνοι που κατά σάρκα δεν ανήκαν στο σπέρμα του Αβραάμ, έπρεπε να γίνουν σπέρμα του Αβραάμ με την περιτομή. Η τελική απόφαση οριστικής κατάργησης εμφανίζεται στην αποσταλείσα Επιστολή, όπου λέγεται κατηγορηματικά: «Αποφασίσθηκε από το Άγιο Πνεύμα και από εμάς να μην σας επιβάλλουμε πλέον στο εξής κανένα τέτοιο βάρος, παρά τα ουσιώδη: Να απέχετε από τα ειδωλόθυτα και από το πνικτόν (= από το αίμα από ό,τι έχει στραγγαλισθεί) [...]»³⁷. Με την ευκαιρία αυτή, θα θέλαμε να προτείνουμε η *Επιστολή-απόφαση* της Συνόδου των Ιεροσολύμων να καταγραφεί από την Εκκλησία ως ένας (νέος) κανόνας στο *Corpus Canonum* της, όπως θα δούμε παρακάτω.

Η κατάργηση του τρίτου Νόμου της Περιτομής έγινε *συνοδικά* (για πρωταρχική φορά), και έκτοτε η Εκκλησία δεν υιοθέτησε ποτέ την περιτομή ως τρόπο κοινοτικής ένταξης ενός υποψηφίου μέλους στο Εκκλησιακό Σώμα, καθώς το βάπτισμα, με άλλο περιεχόμενο και κυρίως με άλλη προοπτική, την αντικατέστησε.

ΚΔ-2) Κατάργηση τοῦ Νόμου τοῦ Αἵματος ← Ἀπόστολος Παῦλος (Ἐβρ. κεφ. 9-10)

Η Σύνοδος των Ιεροσολύμων προχώρησε στην κατάργηση του τρίτου Νόμου της Περιτομής, διατήρησε, ωστόσο, αλώβητο τον δεύτερο απαγορευτικό

³² Βλ. Πρξ 2, 41 και 11, 26.

³³ Βλ. Γεν. 17, 9-10.

³⁴ Βλ. Πρξ 15, 10-11, 19 και 24.

³⁵ Βλ. Πρξ 15, 5.

³⁶ Βλ. Πρξ 15, 19 και 24.

³⁷ Βλ. Πρξ 15, 20 και 28-29.

παλαιοδιαθηκικό Νόμο του αίματος, όταν εντέλλεται στους χριστιανούς «να απέχουν από τα ειδωλόθυτα και από το πνικτόν»³⁸. Η Σύνοδος ἄρα διατηρεῖ ἀπαραχάρακτη την παλαιοδιαθηκική ἐντολή ἀπαγόρευσης τῆς αἰμοποσίας του πνικτού. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅμως, και ὄχι τυχαία, στην Ἐπιστολή του πρὸς Ἑβραίους, ἡ ὁποία εἶναι χρονολογικά πολὺ μεταγενέστερη τῆς Συνόδου και τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του και πρῶην ὁμοθρήσκους του, ἀναπτύσσει μία ἐυρύτατη προσέγγιση τῆς πορείας του ἐκλεκτοῦ λαοῦ, μίας πορείας που ἐκπληρώνεται «ὄχι με αἷμα τράγων και ταύρων και σποδὸ δαμάλεως [...], ἀλλὰ με το αἷμα του Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος προσέφερε τον εαυτό Του ἄμωμη θυσία στον Θεό και ὁ ὁποῖος θα καθαρῖσει τὴν συνείδησή σας ἀπὸ νεκρὰ ἔργα, ὥστε να λατρεύουμε τον ζωντανό Θεό»³⁹. Ἐπομένως, στα κεφάλαια 9 και 10 τῆς Ἐπιστολῆς του αὐτῆς τοποθετεῖ τα πράγματα στην σωστὴ τους βάση και ἀποδεσμεύει το πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἀπαγορευτικὴ αἰμοποσία, καταργώντας τον Νόμο του αίματος και ἀφήνοντας ἀδιάφορους τοὺς χριστιανούς τόσο ἀπέναντι στα *ειδωλόθυτα* τα προσφερόμενα σε ψεύτικους ὄντως θεούς⁴⁰ ὅσο και ἀπέναντι στο *πνικτόν*, καθὼς, ἀποδεδειγμένα, «εἶναι ἀδύνατον αἷμα ταύρων και τράγων να ἀφαιρέσει ἀμαρτίες»⁴¹, και ὡς ἐκ τούτου παρέλκει κάθε φοβικὴ ἢ ἀπαγορευτικὴ προσέγγιση του πνικτοῦ αίματος.

Ἐάν ἐξετάσουμε τα σημεῖα κατάργησης τῶν δύο Νόμων, θα διαπιστώσουμε πὼς υφίσταται ἐμφανῶς μία ἐκδηλῆ ἀντίφαση: ἀπὸ τὴν μία μεριά, τὴν Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων να διατηρεῖ με ἀπόφασή τῆς τὴν παλαιοδιαθηκική διάταξη περὶ πνικτοῦ στους κόλπους τῆς Ἐκκλησίας και, ἀπὸ τὴν ἄλλη, τον Ἀπόστολο Παῦλο να προβαίνει ὁ ἴδιος, με ἱστορικο-θεολογικά ἐπιχειρήματα, στην κατάργηση του Νόμου του αίματος. Μεταγενέστερα, παρατηρούμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀκολουθεῖ τον Ἀπόστολο Παῦλο και ὄχι τὴν Σύνοδο στο ζήτημα αὐτό, στην ὁποία, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, μετεῖχε και ὁ ἴδιος, χωρὶς να κάνει μνεῖα στο ζήτημα αὐτό. Ἐπὶ πλέον, ἔχουμε και ἱερούς Κανόνες, ὁ ὁποῖοι υιοθετοῦν τὴν στάση τῆς Συνόδου, που διατηρεῖ τὴν ἀπαγόρευση, χωρὶς παράλληλα να λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τοὺς τὴν γενόμενη κατάργηση του Νόμου του αίματος ἀπὸ τον Ἀπόστολο Παῦλο. Τέτοιοι Κανόνες εἶναι ὁ καν. 67/Ἀποστολικός (2ος-3ος αἰ.), ὁ καν. 2/Γάγγρας (~340) και ὁ καν. 63/Πενθέκτης (691), ὁ ὁποῖο ἐπιβάλλουν καθάρηση στον κληρικό ἢ ἀφορισμὸ στον λαϊκό, ἀκόμη και ἀνάθεμα, ὅταν κάνουν χρῆση πνικτοῦ αίματος. Οφείλουμε, ὡστόσο, να ἐπισημάνουμε ὅτι, *θεολογικά*, τὴν Ἐκκλησία τὴν διατρέχει τελικὰ ἡ στάση του Ἀποστόλου Παύλου, ἐνὼ στους προαναφερθέντες κανόνες ἀναδύεται μία ἀγωνία, που θα τὴν ἀποκαλούσαμε *συναφειακή*, και στόχευε στην καταπολέμηση μίας ἐτεροκεντρισμένης πρακτικῆς που ἐπέμενε να υφίσταται ἀκόμη και μετὰ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχή.

Ἡ κατάργηση του δευτέρου Νόμου του αίματος ἐγίνε θεολογικά, ἀπὸ τον Ἀπόστολο Παῦλο, ἀπευθυνόμενο πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του και χαρίζοντας μία τροφικὴ ἐλευθερία στα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ὅλα τα εἶδη του ζωϊκοῦ βασιλείου ἀνεξαρτήτως κατηγορίας και καταστάσεως εἶναι δυνατικά φαγώσιμα. Ὁ πόθος κοινῶν με τον Θεό και αἰωνιότητος ζωῆς δεν προσφέρεται πλέον μέσω πνικτοῦ αίματος, ἀλλὰ μέσω του αίματος του Χριστοῦ. Και αὐτό εἶναι πλέον ξεκάθαρο για το Ἐκκλησιακὸ Σῶμα, το ὁποῖο ἔχει χρονικά ἀποστασιοποιηθεῖ ἀπὸ τὶς γενεσιουργές αἰτίες και ἐστίες του ζητήματος.

³⁸ Βλ. Πρξ 15, 28-29.

³⁹ Βλ. Ἐβρ. 9, 12-14, και 10, 4.

⁴⁰ Βλ. τὴν ἐξαιρετικὴ θεολογικὴ ἀνάπτυξη ἐπὶ του θέματος πραγματοποιούμενη ἀπὸ τον Ἀπόστολο Παῦλο στην Ἀ' Κορ. 8, 1-13. Πβ. Ρωμ. 14, 19-22.

⁴¹ Ἐβρ. 10, 4.

ΚΔ-1) Μεταμόρφωση του «Νόμου» τῆς Ὑπακοῆς → «Νόμος» τῆς ἀγάπης (Μθ 22, 34-40· Ρωμ. 13, 10)

Στην περίπτωση του προπρωτικού αυτού Νόμου, δεν έχουμε αυτήν την φορά *κατάργηση* αλλά *μεταμόρφωση*. Πράγματι, ο «Νόμος» αυτός, ως *ὅρος σχέσης*, είχε αἰώνιο κύρος και ισχύ, για αυτό και δεν ετίθετο θέμα κατάργησής του, αλλά μάλλον *μεταμόρφωσής* του σε ένα γεγονός που γιγαντώνεται στην εποχή της χάριτος και εκφράζεται με τον εμπειρικό και οντολογικό ὄρο «Αγάπη», η οποία, ως συμβατική μεν ανθρώπινη λέξη αλλά με καινὸ θεανδρικό περιεχόμενο, αποδίδει επακριβῶς αυτό που ο Θεός ήθελε να εγκαινιάσει ἀπὸ την πρώτη στιγμή της Δημιουργίας με τον κτιστὸ ἄνθρωπο, και που δεν είναι τίποτε ἄλλο παρά Αυτός ο ἴδιος, σύμφωνα με την γνωστή και μοναδική βιβλική ρήση ὅτι «Ο Θεός ἀγάπη (≡ κοινωνία) ἐστὶ»⁴²: *Κοινωνία ἀγάπης!*... Και βέβαια ἐδὸ πρόκειται σαφῶς για *οντολογική ταυτολογία* («ἀγάπη ἀγάπης!»).

Επί πλέον, ἐάν δεν εἶχε επισυμβεί η πτώση των πρωτοπλάστων, δεν θα υπήρχε τελικά η ἐνδιάμεση και διαμεσολαβήσασα *πτώση* και, ως εκ τούτου, η *Ἱστορία*, παρά μόνον η πρωταρχική και αποκλειστική ἐσχατολογική προοπτική, η ευθυτενής μετάβαση ἀπὸ το *Προ-αιώνιο* στα *Ἐσχατα*,

Δ 4.

Προ-αιώνιο → ~~Διακοπή κοινωνίας/Πτώση-Ἱστορία~~ → Ἐσχατα⁴³

και, ἄρα, δεν θα υπήρχαν και οι τρεις μεταπρωτικοί Νόμοι (ΠΔ-2, ΠΔ-3 και ΠΔ-4) παρά μόνον ο πρωταρχικός, ο πρώτος και μοναδικός, ο προπρωτικός (ΠΔ-1), ο οποίος ἀπὸ «νόμος» στα Ἐσχατα θα μετατρέποταν οντολογικά, στην αρχετυπική του προοπτική, σε «ἀγάπη» και σε «πληρότητα ἀγάπης». Αυτό ἐννοεῖ ο ἐξ Ἰουδαίων Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν λέει: «Πλήρωμα οὖν νόμου ἢ ἀγάπη»⁴⁴.

Πράγματι, ὅταν ρώτησαν οι Φαρισαῖοι πειράζοντας τον Χριστό, ποια εἶναι η μεγαλύτερη ἐντολή στους κόλπους της *Τορά* (του *Νόμου*)⁴⁵, Εκείνος ἐδῶσε μία διττή και ὁμοπεριεχόμενη ἀπάντηση: *Αγάπη για τον Θεό και ἀγάπη για τον πλησίον*, προσθέτοντας μία ἐρμηνευτική φράση-κλειδί για τα ὅσα ἀναφέρθηκαν παραπάνω: «Ἀπὸ αυτές τις δύο ἐντολές ἐξαρτώνται ὅλος ο Νόμος και οι προφήτες»⁴⁶, ἐνῶ ο Ἀπόστολος Παῦλος συμπληρώνει: «[Αυτές οι ἐντολές] και οποιαδήποτε ἄλλη ἐντολή συγκεφαλαιώνονται σε αυτά τα λόγια: *Να ἀγαπήσεις*⁴⁷... [...]. Η ἀγάπη εἶναι η ἐκπλήρωση [κάθε] νόμου»⁴⁸. Η διττή ταυτόσημη ἀγάπη σε δύο ἐπίπεδα (κτιστού-ακτίστου) ἀποτελεῖ την οραματισθείσα ἀπὸ τον Θεό την στιγμή της Δημιουργίας *κοινότητα βίου και διαπροσωπικής κοινωνίας* σε βάση οντολογική.

Ἀκόμη και η φορά που ἐμφαίνεται στα ἀνύσματα του αρχικού σχήματος ἀνωτέρω καταδεικνύουν σχηματικά ὅτι ὑπάρχει σαφῶς διάκριση μεταξύ *προπρωτικού* και *μεταπρωτικών* νόμων, και ὅτι οι τρεις μεταπρωτικοί νόμοι (ΠΔ-2, ΠΔ-3, ΠΔ-4) καταργούνται παντελῶς (←), ἐνῶ ο προπρωτικός νόμος (ΠΔ-1) παραμένει αἰώνιος

⁴² Α΄ Ἰω. 4, 8 και 16.

⁴³ Ἡ, κατ' ἄλλους ἀνθρωποκεντρικά φιλοσοφούντες, *Μετα-Ἱστορία*.

⁴⁴ Ρωμ. 13, 10.

⁴⁵ Μθ 22, 36.

⁴⁶ Μθ 22, 37-40.

⁴⁷ Εἶναι πολὺ σημαντικό να ἐπισημανθεῖ ἐδὸ ὅτι ο βιβλικὸς λόγος εἶναι ξεκάθαρα *προτρεπτικός* και καθόλου ἐξαναγκαστικός, υποχρεωτικός ἢ νομικιστικός, για αυτό και δίπλα στην λέξη «ἀγάπη» και στο ρήμα «ἀγαπᾷ» δεν (μπορεῖ να) τίθενται, και αυτό σε ὅλες τις γλώσσες του πανανθρώπινου φάσματος, τα ρήματα «πρέπει» και «οφείλω». Ὅταν αυτά τίθενται, κάτι που δεν εἶναι σπάνιο, τότε το μοναδικὸ γεγονός της ἀγάπης ἀλλοτριώνεται, ἢ ἀποκαλύπτουν ὅτι αὐτή ἐχει ἤδη προ πολλοῦ ἀλλοτριωθεί.

⁴⁸ Ρωμ. 13, 9-10.

και στο διηνεκές, δεικνύοντας (→) τα Ἐσχατα και μεταμορφούμενος σε οντολογική αγάπη.

Ἔτσι, λοιπόν, ο «Νόμος» της υπακοῆς που ἔθεσε ο Θεός πρωταρχικά και προπρωτικά, ως *ὄρο σχέσης*, στον ἄνθρωπο, για να τον διαπαιδαγωγήσει στην σχέση αμοιβαιότητας μαζί του, στην καινοδιαθηκική εποχή της χάριτος γίνεται αυτός *δίπολο αγάπης* (για τον Θεό και για τον πλησίον). Μόνον πως ο Ιωάννης αντιστρέφει την σειρά ιεράρχησής τους και διακηρύσσει πως η αγάπη προς τον Θεό περνά μέσα από τον αδελφό και τον πλησίον⁴⁹, τον οποιοδήποτε *πλησίον*, χωρίς διακρίσεις, ανεξαρτήτως φυλής, προέλευσης, ἔθνους⁵⁰, χρώματος, φύλου⁵¹, θρησκείας⁵² ή κοινωνικής καταστάσεως⁵³...

* * * * *

Αυτή είναι η σχέση σε αδρές γραμμές Παλαιάς Διαθήκης και Καινής Διαθήκης σε προοπτική πορείας μέσα στον ιστορικό χρόνο δεκαῆξι (16) αἰώνων με το πέρασμα από την *αναγκαιότητα και την εξαναγκαστικότητα του Νόμου* της Παλαιάς Διαθήκης στην *ελευθερία της χάριτος* της Καινής Διαθήκης. Την σκυτάλη ποδηγέτησης του Εκκλησιακού Σώματος σε αυτήν την βιβλική εσχατολογική πορεία την ανέλαβε στην συνέχεια η ίδια η Εκκλησία με το κανονικό της ἔργο ως φυσική και οργανική ακολουθία, την *κανονοθεσία* και την *κανονογέννηση* που επακολούθησαν στους εννέα επόμενους αἰώνες (1ος-9ος αι.) με κύριο χαρακτηριστικό την *κανονική προτροπή*, την προτροπή, την παραίνεση και την παρώθηση, που αναδύει, για παράδειγμα, ο οδοδείκτης, η πινακίδα του αυτοκινητοδρόμου στον οδηγό ενός οχήματος, ο οποίος αναζητά να φθάσει στον τελικό του προορισμό... Με την έννοια αυτή, οι προερχόμενοι από Συνόδους της Α΄ χιλιετίας ιεροί Κανόνες αποτελούν *οντολογικούς οδοδείκτες* για το Εκκλησιακό πλήρωμα, οι οποίοι καλούνται να μετέρχονται μιας *οντολογικής ερμηνευτικής* δια μέσου των αἰώνων. Ἔτσι, στους ιερούς Κανόνες – ὅπως και στους οδοδείκτες του αυτοκινητοδρόμου – ἔχουμε *προσανατολισμό, κατεύθυνση, προτροπή, παρώθηση*, και ὄχι νομικισμό: Σε κατευθύνει στον δρόμο που επιθυμείς να ακολουθήσεις, χωρίς να σε υποχρεώνει και να σε δεσμεύει... Συνεπώς, ὅλη αυτή η καταγεγραμμένη πορεία των 24 αἰώνων (15ος αι. π.Χ.-9ος αι. μ.Χ.) μας δίδει το παρακάτω μνημονικό σχήμα:

Δ 5.

<p>Παλαιά Διαθήκη → Καινή Διαθήκη → Ιεροί Κανόνες (Δείκτες πορείας)</p>
--

Μετά τις ανωτέρω αναλύσεις, γίνεται κατανοητό ότι η *Εκκλησιακή Παράδοση* καλύπτει ένα τεράστιο χρονικό άνυσμα, το οποίο ξεκινά από την Παλαιά Διαθήκη, συνεχίζει με την Καινή Διαθήκη και διαπερνά τα Ιερά Δόγματα και τους Ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας σε προοπτική τόσο φυσικής ακολουθίας ὅσο και χρονικής ακολουθίας. Και τα τρία αυτά μαζί δεν αποτελούν ξεχωριστά τμήματα, ἔχοντας απέναντί τους την Ιερά Παράδοση, αλλά αποτελούν οργανικά μέρη της μίας, της ίδιας και της αυτής *Εκκλησιακής Παράδοσης*. Πρόκειται, επομένως, για την ίδια και ενιαία πορεία, με τα τρία αυτά μεγέθη να αποτελούν τρεις διαδοχικές φάσεις της μίας και

⁴⁹ Α΄ Ιω. 4, 20.

⁵⁰ Βλ. Πρξ 15, 17.

⁵¹ Γαλ. 3, 28.

⁵² Γαλ. 3, 28.

⁵³ Γαλ. 3, 28. Πβ. τον καν. 8/Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου (787).

αυτῆς εσχατολογικῆς πορείας, χωρίς, εννοεῖται, το ἓνα μέγεθος να υφίσταται *υποβαθμιστικά* σε σχέση με το ἄλλο.

Δ 6.

Επίμετρο βιβλικο-πατερικῆς και δογματικο-κανονικῆς προοπτικῆς

Π. Δ. > → «4 Νόμοι»-Δεκάλογος

Κ. Δ. > → «Κανόνες» τῆς Καινῆς Διαθήκης

Αποστολικοί Πατέρες > → *Κανονικές* προτροπές και παραινέσεις

Πατέρες (εν Συνόδῳ) > → ▪ Ὅροι (Συστηματικὴ Θεολογία)

▪ *Κανόνες* (Κανονικὴ Θεολογία και Παράδοση)